

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060109

DOM
2013-01-25
Stockholm

Mål nr
M 3044-12

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2012-03-09 i mål M 6294-11, se bilaga A

KLAGANDE

U. I.

MOTPART

Miljö- och byggnadsnämnden i Lerums kommun

SAKEN

Tillsynsärende rörande klagomål avseende kalla golv på fastigheten Y i Lerums kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 1051876

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

U. I. har yrkat att länsstyrelsens beslut att återlämna ärendet till nämnden för ny handläggning ska fastställas.

Miljö- och byggnadsnämnden i Lerums kommun (nedan miljö- och byggnadsnämnden) har bestritt ändring.

Mark- och miljööverdomstolen har inhämtat yttrande från Socialstyrelsen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN**U. I.**

De mätvärden som domen är beslutad på är gjorda vid varmt väder och den enda mätning som är gjord vid kallt väder har avvisats då vissa mätpunkter ligger utanför vistelsezonen. Vid den mätningen uppmättes 12,5 respektive 14 grader och hade man flyttat mätpunkten så att den kommit i vistelsezonen hade det troligtvis inte nått upp till erforderlig temperatur. De mätningar som är gjorda där man kan konstatera att temperaturskillnaden inte är tillräckligt stor mellan golv och tak gjordes vid varmt väder och det är en betydande skillnad när det är kallt.

Det hänvisas också till att hyresgästerna själva reglerar temperaturen i lägenheterna och att de berörda hyresgästerna har en lägre elförbrukning än intilliggande lägenheter och det kanske stämmer men det är inte det som är problemet. Problemet är att golven är kalla. Vill U. I. ha en inomhustemperatur på 19 grader så accepterar hon en golvtemperatur på 16 grader men i dagsläget är det inte så. Om man bara hade gjort en mätning vid kall väderlek så hade detta uppdragats. Anticimex mätning gjordes när det var 3 plusgrader ute, det krävs inte så stor fantasi att tänka sig hur golvtemperaturen är när det är 15 minusgrader ute. Om man gör mätningarna när det är 15 plusgrader ute kommer man aldrig att komma tillrätta med problemen.

U. I. anser att hyresvärden Förbo inte har fullgjort sin plikt enligt kraven på egenkontroll eller gjort de undersökningar och åtgärder som har behövts för att komma

tillrätta med problemen. U. I. vill att Förbo ska låta en oberoende, sakkunnig konsult göra en mätning av ytemperaturen samt luftflödet i vistelsezonen en kall dag.

I övrigt hänvisar U. I. till tidigare ingivna handlingar och till Socialstyrelsens riktvärden för ytemperatur på golv dvs. 16 grader och för känsliga grupper (exempelvis äldre) 18 grader. Hon anser att hennes golv är kallare.

Miljö- och byggnadsnämnden

Miljö- och byggnadsnämnden hänvisar till tidigare ingivna yttranden och vidhåller att Förbo har fullgjort sin plikt enligt kraven på egenkontroll och gjort de undersökningar och åtgärder som varit möjliga och skäligen enligt Socialstyrelsens författningssamling SOSFS 2005:15. Miljö- och byggnadsnämndens mätning i den aktuella lägenheten skedde vid en utomhustemperatur på minus 2,1 grader, vilket kan anses vara en normal vintertemperatur i Sverige. Miljö- och byggnadsnämndens bedömning om att ärendet kan avslutas står fast.

REMISSYTTRANDE I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Socialstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Socialstyrelsen bedömer att tillräckliga mätningar har utförts för att kunna göra bedömningen om olägenhet för människors hälsa föreligger eller inte i de klagandes lägenheter. I likhet med mark- och miljödomstolen anser Socialstyrelsen att det inte finns skäl att kräva ytterligare mätningar eller åtgärder i de klagande hyresgästernas lägenheter. Klagomålen avser endast golvtemperatur utanför vistelsezonen. I vistelsezonen klaras Socialstyrelsens riktvärden. Rummens storlek är inte onormalt små. Man har inte heller anfört att det skulle förekomma drag i lägenheten. Både verksamhetsutövarens och miljönämndens mätningar visar att temperaturen klarar Socialstyrelsens riktvärden i vistelsezonen. Miljönämnden har bedömt att temperaturen i bostäderna inte innebär en olägenhet för människors hälsa enligt Socialstyrelsens allmänna råd.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Frågan i målet är om miljö- och byggnadsnämnden, i egenskap av tillsynsmyndighet, i tillräcklig utsträckning har utrett frågan om eventuella olägenheter på grund av kalla golv i U. I:s lägenhet och därmed haft fog för sitt beslut att avsluta klagomålsärendet.

Bostäder ska enligt 9 kap. 9 § miljöbalken brukas så att inte olägenheter för människors hälsa uppkommer. Det är ägare eller nyttjanderättshavare till berörd egendom som ska vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att hindra uppkomsten av eller undanröja olägenheter för människors hälsa.

Enligt 33 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska en bostad, i syfte att hindra uppkomst av olägenhet för människors hälsa, särskilt ge betryggande skydd mot bl.a. kyla.

Begreppet olägenhet för människors hälsa definieras i 9 kap. 3 § miljöbalken som en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig. Bedömningen ska enligt motiven utgå från vad människor i allmänhet anser vara en olägenhet och baseras inte enbart på en enskild persons reaktion i det enskilda fallet. Även bedömningen huruvida en störning ska anses vara ringa är beroende av hur människor i allmänhet uppfattar störningen. Hänsyn ska vidare tas till personer som är något känsligare än normalt, t.ex. allergiker. Även sådana störningar som i första hand påverkar välbefinnandet i inte ringa grad, t.ex. buller, lukt och termiskt inomhusklimat omfattas av bestämmelsen. Bedömningen av om en störning ska omfattas av begreppet olägenhet ska göras från medicinska eller hygieniska utgångspunkter, utan att man tar hänsyn till ekonomiska eller tekniska avvägningar.

Till stöd för tillämpningen av 9 kap. 3 § miljöbalken har Socialstyrelsen beslutat om allmänna råd 2005:15 om temperatur inomhus. Enligt de allmänna råden bör vid bedömningen av om det termiska klimatet i ett utrymme innebär olägenhet för människors hälsa riktvärdena i tabell 2 beaktas. Hänsyn bör även tas till personer som är något känsligare än normalt på grund av ålder, sjukdom eller funktionshinder,

vistelsezonen, hur utrymmet används, och den samlade bedömningen av utrymmets termiska klimat. Vistelsezonen är enligt det allmänna rådet en zon i ett rum avgränsad horisontellt 0,1 och 2,0 meter över golv samt vertikalt 0,6 meter från innervägg och 1,0 meter från yttervägg.

Resultatet av de temperaturmätningar som Anticimex och miljöenheten har utfört visar att Socialstyrelsens riktlinjer uppfylls inom vistelsezonen. Vistelsezonen är områden i en bostad där det bedömts att den boende till största delen vistas och där påverkan från till exempel kalla golv kan komma att påverka hälsan på ett negativt sätt. En upplevd störning utanför vistelsezonen får enligt Mark- och miljööverdomstolen under dessa förhållanden normalt anses som en ringa eller helt tillfällig störning varför en olägenhet i miljöbalkens mening inte kan anses föreligga. Av utredningen i målet framgår inte heller att U. I. skulle vara känsligare än normalt och därför särskilt påverkas av det termiska klimatet i lägenheten.

Mark- och miljööverdomstolen anser att miljö- och byggnadsnämnden i tillräcklig omfattning har utrett klagomålsärendet innan beslut om att inte vidta ytterligare åtgärder fattades. U. I:s överklagande ska därför avslås. Det innebär att mark- och miljödomstolens dom ska stå fast.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Roger Wikström, Vibeke Sylten, referent, och Åsa Marklund Andersson samt fd. miljörådet Sven Bengtsson. Domen är enhällig.

Föredragande har varit Katrin Strömberg

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-03-09
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 6294-11

KLAGANDE

Miljö- och byggnadsnämnden i Lerums kommun

MOTPART

1. R. F.

2. A.H.

3. U. I.

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsens i Västra Götalands län beslut 2011-10-17 i ärende nr 505-8034-2010, se bilaga 1

SAKEN

Kalla golv på fastigheten Y i Lerums kommun

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen upphäver länsstyrelsens beslut och fastställer Miljö- och byggnadsnämndens beslut 2010-03-31, § 122/2010.

Dok.Id 193829

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag–fredag 9.00–16.00

BAKGRUND

Miljö- och byggnadsnämnden i Lerums kommun beslutade den 31 mars 2010, § 122/2010, att inte vidta ytterligare åtgärder i klagomålsärenden angående kalla golv på fastigheten Y i Lerums kommun. R. F. (lägenhet 151), A. H. (lägenhet 149) och U. I. (lägenhet 147) överklagade nämndens beslut till Länsstyrelsen i Västra Götalands län, som i beslut den 17 oktober 2011 upphävde det överklagade beslutet och lämnade ärendet åter till nämnden för ny handläggning. Länsstyrelsen har gjort bedömningen att de kalla golven kan innebära olägenheter för människors hälsa i miljöbalkens mening samt att den utredning som nämnden vidtagit inte utesluter detta, varför nämnden inte kan anses ha haft fog för sitt beslut att inte vidta ytterligare åtgärder.

YRKANDEN M.M.

Miljö- och byggnadsnämnden i Lerums kommun har överklagat länsstyrelsens beslut och får anses ha yrkat att det ska upphävas. Som grund för yrkandet har nämnden anfört i huvudsak följande. Miljö- och byggnadsnämnden anser att Förbo tillhandahåller lägenheter som har förutsättningar att ha rätt temperatur. Nämnden grundar det på att skillnaderna i temperatur mellan tak och golv är små, skillnaden mellan luft och golv är små, det är inte drag i lägenheterna och det finns inget som tyder på fel i konstruktionen på plattan. Det är upp till hyresgäst/nyttjanderättshavare hur de vill använda sig av dessa förutsättningar. Nämndens bedömning är att det inte föreligger risk för olägenhet för människors hälsa.

Nämnden bedömer att Förbo har fullgjort sin plikt enligt kraven på egenkontroll enligt miljöbalken. Förbo har vid klagomål från hyresgästerna vidtagit åtgärder för att komma tillrätta med drag, låtit göra en utredning av inomhusklimatet med hjälp av konsult samt gjort en översyn av radiatorerna. Förbo har efter klagomål från hyresgästerna åtgärdat altandörrar och ytterdörrar under 2004. Vid Anticimex mätning 2009 kunde inte något drag konstateras (Anticimex rapport 2009-06-04). Lägenheterna är byggda som parhus i ett plan. Grunden är platta på mark, vilket är en vedertagen konstruktion, och undersökningar visar inte på brister (bilaga till Förbos brev 2010-02-10). Vid Anticimex kontroll av inomhusluften var skillnaden i

operativ temperatur 0,1 m och 1,1 m ovanför golv under 3 grader i lägenheterna 147 och 151. Det är heller inte mer än 2 graders skillnad mellan lufttemperatur och de golvtemperaturer som är uppmätta inne i lägenheterna (Anticimex rapport 2009-06-04). Anticimex gjorde mätningar av golvtemperaturen, men dessa gjordes utanför vistelsezonen. Lägenheterna är så pass stora att det inte kan anses nödvändigt att göra en annan bedömning av vistelsezonen än den i Socialstyrelsens handbok ”Temperatur inomhus” s. 38 och 41.

Boende i lägenhet 147 hävdar att hon har onormalt höga elräkningar (brev från U. I. inkommet 2010-03-23), men Anticimex genomgång av de boende med likadana lägenheter visar att lägenhet 147 och 151 har lägre energiförbrukning än genomsnittet i området (Anticimex rapport 2009-06-04). Den största delen av energiförbrukningen i ett hem är uppvärmning. Hushållselen är normalt bara en fjärdedel av den totala energiförbrukningen och av den är normalt sett hälften belysning samt kyl och frys. Dessa påverkas inte av hur många som lever i lägenheten. Den individuella livsstilen påverkar mer än hur många som bor i lägenheten (Energimyndighetens hemsida). Eftersom den enskilde hyresgästen själv har möjlighet att reglera temperaturen i bostaden ville nämnden göra en mätning som visar på om lägenheten uppfyller de krav man kan ställa på att lägenheten ger betryggande skydd mot kyla och drag. Nämnden valde därför att göra en relativ mätning av skillnaden mellan temperatur i golv och tak. De temperaturjämförelser som nämnden gjorde visade mellan 1–1,5 graders skillnad mellan golv och tak. Det är mindre än de max 5 graders skillnad som står i Socialstyrelsens allmänna råd om temperatur inomhus. Termostaten var inställd på ungefär 20 grader i alla lägenheter. Termostatens inställning kan inte förväntas motsvara ett exakt värde i inomhusluften. Vid termostatinställning ca 20 grader varierade taktemperaturer i lägenheterna mellan 18 och 20,5 grader.

I Socialstyrelsens allmänna råd om temperaturer inomhus indikerande värden är riktvärdena för temperatur på golv 2 grader lägre än riktvärdena för lufttemperatur. Det tolkar nämnden som att det normalt kan vara lite kallare på golvet än i luften utan att det är något fel på konstruktionen. Inga mätningar gjorda i lägenheterna i området visar på att det är mer än 2 grader kallare på golvet än i luften. I några

lägenheter är temperaturen på golven lägre, men det beror på att inomhusluften är kallare, vilket i sin tur beror på att termostaten på elementen är lågt ställd. I några lägenheter fanns det också möbler framför elementen som kan bidra till kallras. I de kontakter som nämnden haft med de klagande i ärendet har ingenting framkommit som tyder på att de skulle vara känsligare än normalt på grund av ålder eller sjukdom.

R. F. får anses ha yrkat att överklagandet ska avslås. Som grund för yrkandet har R. F. anfört i huvudsak följande. Dagens värmesystem är inte det första som misslyckats med att värma upp de kalla golven. Husen var från början inte planerade för elvärme som går uppåt, varför sådan värme inte går ut på golven i tillräcklig omfattning. Enligt Socialstyrelsen ska man inte behöva ha under 16 grader på golven. Förutom golvtemperatur är graden av drag i huset och eventuella köldbryggor något som bör undersökas av nämnden. Ett medel är värmekamera. Mätning bör ske när det är kallt ute och en enda mätning per år är heller inte tillfyllest.

Anticimex gjorde en mätning den 13 februari 2009 där, enligt hörsägen, temperaturen innanför U. I:s altandörr uppmättes till 6 grader och innanför samma vägg en bit in i rummet 9 grader. Detta protokoll, med dnr BMU1709-4752265, har aldrig begärts in av nämnden och aldrig delgetts hyresgästerna. Varken nämnden eller någon annan har mätt golvtemperaturen när det har varit mer än 10 grader kallt. Anticimex är ensamt om att påpeka att det vid besiktningstillfället var 3 plusgrader ute då det uppmättes 12,5 respektive 14 grader inomhus.

R. F. har även ifrågasatt att Miljö- och byggnadsnämnden i Lerums kommun utreder klagomål mot Förbo AB, som ägs av bland annat Lerums kommun. Hon menar att detta kan utgöra en jävsituation.

U. I. får anses ha yrkat att överklagandet ska avslås. Som grund för yrkandet har U. I. anfört i huvudsak följande. Förbo har inte fullgjort sin plikt. De boende har fortfarande kalla golv. Anticimex mätte år 2009 upp 12,5–14

grader på golv. Förbos mätningar den 15 februari 2008 visade 12,5 grader vid fönster, 13 grader vid altan och 14,5 grader vid yttervägg. Förbo stängde av ventilationen för att få varmare golv, vilket resulterade i sämre luft. Inga åtgärder har vidtagits och ventilationen är inte åtgärdad. Undersökning av konstruktionen har enligt Förbo gjorts, men inte i husen som har problem. Hon ifrågasätter att hyresgästerna ska betala för att det finns fel i byggnadskonstruktionen. Genom att höja värmen till 25–30 grader stiger värmen men golven blir inte varmare. Det kan till och med vara så att man behöver 40 graders lufttemperatur för att komma upp i en yttemperatur på golvet som överstiger 18 grader.

Det finns många mätvärden på yttemperaturen på golvet som klart understiger 18 grader, som är den lägsta yttemperatur golvet får ha enligt Socialstyrelsens handbok ”Temperatur inomhus” s. 38, 41 och 42. U. I. kan inte hitta någon gjord mätning där golvtemperaturen överstiger 18 grader. I rapporten efter mätningen utförd av Anticimex på uppdrag av Förbo 2009 står att ”i lägenheten är det fortfarande genomgående kallt på golv. Med hjälp av IR-mätare för temperatur konstateras yttemperatur på golv till mellan 12,5–17,5 grader”. Ingen mätning av luftflödet är gjord efter att ventilationen stängdes av.

Miljö- och byggnadsnämnden har genmält i huvudsak följande. U. I. refererar till mätningar utförda av Förbo 2008 och av Anticimex 2009, som visade 12,5–14,5 graders golvtemperatur. Dessa värden är uppmätta utanför vistelsezonen. Lägenheterna är så pass stora att det inte kan anses nödvändigt att göra en annan bedömning av vistelsezonen än den i Socialstyrelsens handbok ”Temperatur inomhus” s. 38 och 41. Problemet med ventilationen är utrett och avslutat av miljöenheten i ärende M10.433,445. Enligt senaste OVK-protokoll har U. I:s lägenhet det projekterade grundflödet 0,35 l/s och det föreligger ingen risk för människors hälsa. Nämnden gör bedömningen att ventilationen inte påverkar detta ärende. Nämnden har i sin undersökning sett ett tydligt samband mellan lufttemperatur och golvtemperatur, se tabell i miljöenhetens tjänsteskrivelse daterad 2010-03-09.

Miljö- och byggnadsnämnden är den fristående myndighetsnämnd som är tillsynsmyndighet i Lerums kommun för ärenden inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Det finns inget jävsförhållande för nämnden gentemot Förbo AB.

A. H. har beretts tillfälle att yttra sig i målet men har inte hörts av.

DOMSKÄL

Det går inte att utläsa av länsstyrelsens beslut om återförvisningen enbart innebär att nämnden ska ta in ytterligare utredning eller om det innebär ett ställningstagande i saken. Att länsstyrelsen inte anger i vilka avseenden nämndens utredning är behäftad med brister och att beslutet innehåller en fullföljdshänvisning tyder ändå på att beslutet är att anse som ett ställningstagande i saken. Mark- och miljödomstolen tar därför upp överklagandet till prövning.

Av handlingarna i målet framgår att hyresgästerna själva reglerar temperaturen i lägenheterna och att klagandenas lägenheter har en lägre energiförbrukning än intilliggande lägenheter. Under sådana förhållanden kan det inte anses tillfyllest att lägga golvtemperaturen som sådan till grund för en bedömning av om hyresvärden ska åläggas att vidta åtgärder. En mätning av den vertikala lufttemperaturskillnaden förefaller i sådana fall vara en mera ändamålsenlig metod. Av Anticimex rapport 2009-06-04 framgår att skillnaden i operativ temperatur 0,1 meter och 1,1 meter ovanför golven i klagandenas lägenheter understeg de 3 grader som rekommenderas i Socialstyrelsens allmänna råd. Även nämndens temperaturjämförelser mellan golv och tak visar att temperaturskillnaden ligger inom godtagbara intervall. Mark- och miljödomstolen anser att de utförda mätningarna visar att det inte kan anses föreligga sådana olägenheter för människors hälsa i miljöbalkens mening att ytterligare åtgärder från nämndens sida kan krävas. Länsstyrelsens beslut ska därför upphävas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 30 mars 2012.

Ove Järholm

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ove Järholm, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson. Föredragande har varit beredningsjuristen Linda Darestam.